

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

УДК 316.361.13 (477)

О. Л. Главацька

СТАТЕВОРОЛЬОВІ СТЕРЕОТИПИ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНА ОСНОВА ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНІЙ СІМ'І

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасних наукових дослідженнях дедалі частіше робляться спроби розглянути процес формування особистості як представника певної статі, носія деяких вихідних якостей, що визначають зміст поведінки індивіда як чоловіка або жінки, хлопчика або дівчинки. Інтерес до цієї проблеми зумовлений не тільки тим, що категорія статі – одна з найважливіших історико-культурних соціальних проблем, а перш за все тим, що сучасні вимоги до формування гармонійної особистості не можуть бути виконані без врахування психологічної статі дитини. Особливе місце в цьому процесі належить проблемі статевого розвитку дитини, її статевої самосвідомості, гендерної соціалізації.

Сьогодні суспільство в особі школи, сім'ї, державних органів намагається зробити все можливе, щоб виховати в дітях повагу до протилежної статі, сформувати якості, необхідні в майбутньому сімейному житті, дати необхідні знання, які визначають психосексуальну культуру людини. Проте пріоритетна роль належить сім'ї, яка традиційно розглядається як основний соціальний інститут первинної соціалізації індивіда. Саме в ній забезпечується збереження і спадкоємність гендерних стереотипів, установок та взаємовідносин статей; формуються нові уявлення про місце і роль чоловіка та жінки в сучасному світі; засвоюється статева мораль, трансформується субкультурна диференціація статей та статеворольова ідентичність.

У сучасній сім'ї подружні, батьківські та інші соціально важливі ролі з різною швидкістю змінюються, наповнюючись новим змістом, що актуалізує дослідницький інтерес до їх вивчення. Отже, необхідність вивчення даної проблеми зумовлюється як реаліями сучасного життя, так і процесами, що відбуваються в молодіжному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор. Особливості статеворольової соціалізації й психосексуального розвитку дитини досліджено в роботах Г. Васильченко, В. Кагана, І. Кона, Т. Говорун, В. Романової, В. Слєпкової. Питанням статевого виховання дітей різного віку присвячено праці Д. Ісаєва, В. Карпікова, Д. Колесова, В. Кочеткова, Ю. Орлова, Н. Сельверової, А. Хрипкової. У роботах І. Арабова,

І. Гребеннікова, С. Ковальова, В. Кравця, Є. Черепова накопичено певний фонд наукових знань про статеворольову соціалізацію школярів.

Проблемами гендеру та гендерних стереотипів займалися У. Липпман, Ш. Берн, П. Шихирев, Д. Широқанов, Е. Алексеева. Дослідники Г. Хофстеде, І. С. Кон, І. А. Ільїн, Т. М. Горічева вважають, що зміст гендеру та гендерних стереотипів залежить від культури, в якій вони були сформовані. Соціокультурний підхід до проблеми гендерної соціалізації простежується у працях П. Бурдьє, О. Вороніної, О. Рябова та ін. Перші спроби розробки моделі гендерних відносин належить науковій школі В. Кравця.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття. Гендерна соціалізація, як складова частина загального процесу соціокультурного розвитку суспільства, є однією з найменш досліджених проблем в соціології. Такий стан справ зумовлений: 1) гендерологія відносно нова самостійна галузь наукового знання; 2) складність проблеми гендерної соціалізації пов'язана біосоціальною природою гендеру і вимагає міждисциплінарного підходу. На сьогоднішній день в умовах трансформації українського суспільства назріла об'єктивна необхідність наукового обґрунтування і детального розгляду в теорії і практиці тих гендерних трансформаційних змін, які відбуваються в суспільстві у сфері сімейно-шлюбних цінностей і впливають на процес гендерної соціалізації молоді.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення статеворольових стереотипів як основних механізмів гендерної соціалізації молоді в сучасній сім'ї та обґрунтування особливостей їх змісту.

Виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Традиційно стаття визначають як комплекс анатомічних, репродуктивних, поведінкових і соціальних ознак, що визначають індивіда як чоловіка або жінку. Вивчаючи особливості чоловічої та жіночої статей, науковці дійшли висновку, що риси характеру і статева поведінка здебільшого залежать від соціальних очікувань і культурних норм. Це зумовило введення Р. Столлером у 1968 році в психологію терміна „гендер” для розмежування понять біологічна стать (sex) і соціальна стать (gender) [1]. Якщо стать має на увазі фізичні, тілесні відмінності, то гендер розглядає їх психологічні, соціальні та культурні особливості. Р. Ангер (Unger) зазначає, що визначення статі звичайно включає в себе риси, безпосередньо обумовлені біологічною статтю, тоді як гендер має на увазі ті аспекти чоловічого і жіночого, причини виникнення яких ще не відомі [2, с.30]. О. Прозументик вважає за необхідне вивчити стереотипи і цінності, які склалися в культурі щодо статей: „стать є особлива ідея, ...більша, ніж уявлення, поняття чи категорія... Залежно від того, як людство розуміє стать і статеві відмінності, воно створює їх” [3, с.5]. Уведення терміна „гендер” сприяло формуванню нового погляду на соціально-культурні відмінності між

статтями, акцентуванню уваги на зміну соціостатевих відносин у період трансформації суспільства, на процес виховання статей. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово „гендер” трактується як: „відмінність між чоловіками і жінками за анатомічними ознаками; соціальний розподіл, який часто базується на статевих відмінностях, але не обов’язково збігається з ними” [4, с.177].

Як зазначає І. Кльоцина, запровадження поняття „гендер” у науковий обіг переслідувало кілька цілей, зокрема: „відійти” від терміна „sex” (біологічна стать) при інтерпретації проблем статевого розподілу праці; перевести відносини між статями з біологічного на соціальний рівень; відмовитися від постулату про „природне призначення статей; показати, що стать є смислоутворюючою категорією поряд із класом, расою” [5, с.70].

Науковець Т. В. Говорун вводить у науковий обіг поняття „гендерна соціалізація” – процес входження індивіда як представника певної статі в систему соціальних зв’язків; сукупність етапів в онтогенезі особистості з набуття гендерної ідентичності та її збагачення, що є важливим для змісту освіти і процесу виховання особистості, оскільки закладає фундамент неупередженого ставлення до особи незалежно від її статі [6].

Кожне культурне середовище, кожна нація має свої стандарти виховання – гендерні ролі, хлопчиків виховують згідно з еталоном маскулінності, дівчат – фемінінності.

Схеми, які встановлюють у масовій свідомості певні норми маскулінності/фемінінності, називають гендерними стереотипами. Вони конструюються у процесі соціалізації індивіда, розподілом праці, системою гендерних ролей, сім’єю, ЗМІ. Фіксує на рівні свідомості прийняті суспільні норми, особистість має їх за взірць статевої поведінки і стає їх носієм.

Засвоєння стереотипів, з одного боку, полегшує формування нових стосунків, сприяє утворенню особистісних структур. З іншого боку, стереотипи, як незмінні утворення, сповільнюють сприйняття нової інформації, викликають упереджене ставлення, неприязнь. Стереотипи, соціальні ролі, звичаї – необхідні елементи для існування індивіда в суспільстві [7].

І. Кльоцина за змістом виділяє три групи гендерних стереотипів: 1) стереотипи маскулінності/фемінінності, згідно з якими кожній статі приписуються певні психологічні якості; 2) стереотипи, які закріплюють сімейні та професійні ролі відповідно до статі; сімейні – жінкам, професійні – чоловікам; 3) стереотипи, пов’язані з відмінностями у змісті праці: інструментальна сфера – поле діяльності чоловіків, експресивна, як виконавча й обслуговуюча праця, – сфера діяльності жінок. Українські науковці Т. Говорун і О. Кікінежді до вказаних вище груп додають четверту – стереотипи, пов’язані з привабливістю, критеріями оцінки зовнішності чоловіка та жінки [8].

Загальновідомо, що основний тягар у вихованні дітей лягає на плечі батьків. Залучаючи до внутрішньосімейної діяльності дітей різних статей, вони формують у них уявлення про чоловічі й жіночі обов'язки, ролі. Дівчаток навчають готувати, мити посуд, прибирати; хлопці зазвичай виконують важчу фізичну роботу, допомагають у дрібному ремонті. Таким чином, у батьківській сім'ї створюється стереотип про те, що належить чи не належить робити тій чи іншій статі, тобто формуються статево-рольові уявлення. Включені до структури самосвідомості, вони є дієвим чинником в усвідомленні статевої належності та впливають на когнітивну, емоційну та поведінкову сфери особистості. Оскільки суспільство організоване за принципом дихотомії, то виховання в сім'ї, на думку Е. Сергієнко, здійснюється згідно з гендерними схемами [9]. Незважаючи на те, що деякі батьки беруть однакову участь у вихованні дітей, виконують однакову роботу вдома, розділяючи обов'язки незалежно від статі, не нав'язують статево-відповідні ігри, дитина не росте ізольованою від суспільства, тому інші чинники соціалізації вносять корективи у поведінку хлопців і дівчат, іноді заперечуючи впливи сім'ї. С. Мієр та А. Бут (університету Пенсільванії) вивчали вплив сімейних гендерних установок на формування відповідних установок в дітей. Дослідники порівняли переконання та поведінку батьків у перші роки виховання дітей з відповідними установками, які з'явилися у дітей після повноліття. Виявилось, що для того щоб хлопчики вирости позбавленими гендерних стереотипів, необхідна більша кількість факторів, у тому числі дитячі роки потрібно провести у сім'ї, де такі стереотипи відсутні. Для дівчат ці фактори не обов'язкові. Серйозна професійна робота дівчат сприяє виробленню нетрадиційних гендерних установок, тоді як у хлопців, навпаки, їх закріплює [4]. С. Бем пропонувала вихователям, які прагнули перешкодити формуванню гендерних стереотипів використовувати такі альтернативні схеми: а) акцентувати увагу на індивідуальних, а не статевих відмінностях; б) використовувати схему культурного релятивізму; в) застосовувати схему розвінчування сексизму [10].

На сьогоднішній день всі описані в літературі гендерні стереотипи можна об'єднати в три групи. Перша група – це стереотипи маскулінності/фемінінності. Чоловікам і жінкам приписуються цілком певні психологічні якості і властивості особистості. Маскулінність/фемінінність – нормативні уявлення про соматичні, психічні і поведінкові властивості, характерні для чоловіків і жінок. Ці нормативні уявлення (стереотипи) полярно і ієрархічно протиставляють чоловіків і жінок: чоловіки домінують, незалежні, компетентні, самовпевнені, агресивні і схильні міркувати логічно; жінки покірні, залежні, емоційні, конформні і ніжні.

Друга група гендерних стереотипів стосується закріплення сімейних і професійних ролей відповідно до статі. Для жінок головними соціальними ролями є, сімейні ролі (мати, господарка), для чоловіків –

професійні. Чоловіків прийнято оцінювати за професійними успіхами, жінок – за наявності сім'ї та дітей. У народі побутує думка, що „нормальна” жінка хоче вийти заміж і мати дітей і що всі інші інтереси, які вона може мати, є вторинними відносно до цих сімейних ролей.

Третя група гендерних стереотипів пов'язана з відмінностями в праці. Доля жінок – це експресивна сфера діяльності, де головним є виконавський і обслуговуючий характер праці. Інструментальна сфера – це область діяльності для чоловіків, де головним є творча праця, керівна посада.

Дослідження поведінки батьків в процесі соціалізації дітей зазвичай показують, що вона диференційовано за статевою ознакою: хлопчикам надають більше свободи для дослідження світу, ніж дівчатам. За результатами спостережень дівчата під час ігор знаходяться ближче до своїх матерів; їм рідше дозволяють самостійні поїздки та прогулянки поза домом; заохочується, якщо вдома дівчинка всюди слідує за матір'ю; активність дівчаток знаходиться під більш пильним контролем. Диференційований розподіл домашніх обов'язків між хлопчиками і дівчатами також відображає відмінності у свободі пересування: на хлопчиків частіше, ніж на дівчаток, покладають обов'язки, потребують догляду за межами будинку і/або далі від будинку, в той час як на дівчаток покладаються роботи усередині будинку, такі, як прибирання, допомога по господарству, догляд за маленькими дітьми. Н. Чодоров стверджує, що відмінності між соціальними контекстами, в яких проходить дитинство хлопчиків і дівчаток, є причиною багатьох психологічних статевоїх відмінностей [11].

З метою розкриття змісту стереотипів про статусні позиції індивідів в контексті поділу чоловічих і жіночих соціальних ролей, нами було проведено опитування студентів Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Генеральну сукупність респондентів склали студенти 3-4 курсів у кількості 50 осіб.

При розробці питань анкети ми розділили гендерні стереотипи, які можливо проявляються в сімейних відносинах, на три групи: стереотипи про призначення чоловіків і жінок у суспільстві, «чоловічі» і «жіночі» якості; стереотипи, пов'язані з професійною діяльністю і кар'єрою; стереотипи про розподіл обов'язків у сім'ї.

Як свідчать отримані дані, уявлення про те, в чому призначення чоловіків і жінок, сформувалися у більшості опитаних (45,3%) під впливом сім'ї. Серед соціальних інститутів, що вплинули на формування уявлень про ролі чоловіків і жінок у суспільстві, респонденти також указали: національні традиції (15,2%), громадська думка (8,6%), школу (26,4%) і ЗМІ (4,5%). Дані свідчать, що сім'я досі відіграє важливу роль в соціалізаційних процесах, в тому числі у гендерній соціалізації.

Студентам також пропонувалося розкрити систему соціальних ролей таких статусних позицій, як: „голова сім'ї”, „керівник”, „хороша дружина”, „незалежна людина”.

Для соціальної позиції „голова сім'ї” були присутні такі критерії оцінки: відповідальний, надійний, впевнений, розумний, сильний, здатний заробляти гроші, турботливий, вольовий. Наведені вище якості були вказані з приналежністю до чоловічої статі. Такий стереотип „голови сім'ї” склався у 86,9% респондентів. 11,9% вважають, що головою сім'ї можуть бути як чоловік, так і дружина, якщо вони володіють наступними соціальними характеристиками: лідери в сім'ї, дбають про дітей, добрі, забезпечують сім'ю матеріально, надійні, рішучі. 1,2% респондентів чоловіків бачать головою сім'ї жінку: надійну, сильну, турботливу, розумну, впевнену.

38,7% студенток вважають, що головою сім'ї можуть бути як чоловік, так і жінка, якщо вони надійні, вміють заробляти гроші, добрі, люблячі, піклуються про сім'ю.

Розумний, розважливий, владний, рішучий, трудолюбивий, матеріально забезпечений чоловік – найтиповіший „керівник” для 91,9% студентів. І лише 22,5% респондентом вважають, що керівник повинен бути вимогливий, рішучий, відповідальний чоловік. Більшість студенток (57,1%) вважають, що статус керівника можуть займати і чоловік, і жінка, що володіють наступними соціальними характеристиками: вольові, розумні, цілеспрямовані, рішучі, володіють управлінськими навичками. Такої думки дотримуються 8,1% респондентів чоловічої статі. Ніхто зі студентів не представляє керівником жінку, а 20,4% студенток бачать на даній статусній позиції ділову, працьовиту, красиву, освічену, цілеспрямовану жінку.

72% чоловіків-респондентів назвали наступні якості, які найбільше характеризують чоловіка як „незалежну людину”: упевнений, вольовий, матеріально забезпечений, проживає самотійно, необтяжений сім'єю. І лише 2% студенток вважають також. 4,1% дівчат вважають „незалежну людину” як самотійну, розумну, освічену, що займає високу посаду жінку. Жоден опитана молода людина не представляє саме жінку в якості незалежної людини. 28% чоловіків-респондентів допускають можливість бути незалежним як чоловікові, так і жінці, якщо вони освічені, самотійні, матеріально забезпечені, необтяжені сім'єю. Для порівняння: 93,9% респонденток охарактеризували незалежних чоловіків і жінок, як освічених, матеріально забезпечених, красивих, розумних, які займають високу посаду.

Для 61,2% опитаних студенток хороша дружина володіє такими характеристиками як: добра, ласкава, яка піклується про чоловіка і дітей, розумна, кохана чоловіком, красива жінка. 12,3% респонденток вважають, що „хороша дружина”: ласкава, любляча і піклується про чоловіка і дітей, освічена, модна жінка, може мати коханця. 76,4% респондентів чоловічої статі уявляють хорошу дружину як вірну, турботливу, смачно готує, красиву. 1,2% студентів вважають, що „хороша дружина” – це „майстер на всі руки”, смачно готує, домашня, турботлива. Турботлива, вірна, непрацююча, темпераментна, смачно

готує, доглянута жінка – образ «хорошої дружини» у 19,9% респондентів-чоловіків. 2,5% опитаних студентів в групі найважливіших соціальних характеристик даної статусної позиції вказали: турботлива мати, розумна, сформована особистість, освічена, улюблена жінка. Так представляють „хорошу дружину” 26,5% студенток: турботлива мати, життєрадісна, ділова, бажана коханка, вірна, освічена.

Те, що ніхто зі студентів не бачить на статусних позиціях „керівник” та „незалежна людина” саме жінку, свідчить про традиційність консервативності чоловічих уявлень.

Отже, дослідження уявлень студентів про статусні позиції в статево-диференційованому соціальному контексті дозволяє визначити систему соціальних цінностей і установок сучасної молоді, які тісно взаємопов’язані з їх гендерними стереотипами.

Розглянемо найпоширеніші судження про розподіл ролей в сім’ї. Підтвердженням стереотипу про те, що жінка, кар’єра і сім’я – не зовсім сумісні поняття, служать відповіді на запитання „Чи згодні Ви з тим, якщо чоловік робить кар’єру, то дружина повинна створювати йому для цього умови?”. Переважна кількість респондентів (75,2%) згодні з цим твердженням. У той же час лише 14,2% чоловіків і 13,9% жінок вважають, що якщо дружина робить кар’єру, то чоловік повинен створювати їй умови. Ще 40,1% допускають таку можливість. 21,7% опитаних вважають, що умов створювати жінці не слід. Таким чином, у разі, якщо кар’єру робить чоловік, вважається природним, що „створення умов” для цього лягає на плечі дружини. Ситуація, коли кар’єру робить жінка, для української дійсності не типова, тому про створення їй сприятливих умов говорить незначне число опитаних. Дослідження показало, що більшість респондентів вважає обов’язком жінки проявляти турботу про інших членів сім’ї. Так, 69,5% опитаних, в тому числі більшість жінок, погодилися з твердженням, що „якщо жінка буде займатися політикою, то інтереси сім’ї будуть ущемлені». У той же час лише 11,2% вважають, що „якщо чоловіки будуть займатися політикою, то інтереси сім’ї будуть ущемлені”. Переважна ж більшість (54%) вважають, що інтереси сім’ї в цьому випадку не постраждають.

На запитання „Чи вважаєте Ви, що домашнє господарство – призначення жінки?”. 68,9% респондентів – серед них чоловіки й жінки – відповіли ствердно. 85,9% опитаних одностайні в думці, що „жінка значно більше зайнята сім’єю, домашнім господарством, ніж чоловік”. Наведені дані свідчать про те, гендерні стереотипи більшою мірою впливають на характер сімейних відносин. Звернемося до аналізу реальних практик розподілу внутрішньосімейних ролей. Нижче (табл. 1) наведені дані про розподіл домашніх обов’язків між подружжям.

Таблиця 1

Розподіл домашніх обов'язків між подружжям

	<i>Займається дружина</i>	<i>Займається чоловік</i>	<i>Займаються разом</i>
Купівля продуктів	39,3%	6,7%	45,3%
Приготування їжі	64,8%	1,5%	26,6%
Прання	78,3%	1,1%	12,4%
Прибирання	48,3%	3%	40,1%
Догляд за хворими	36,3%	3,7%	54,9%
Виховання дітей	31,8%	0,4%	57,3%
Дрібний ремонт	2,6%	69,3%	19,1%
Робота на дачі	5,6%	11,2%	64%

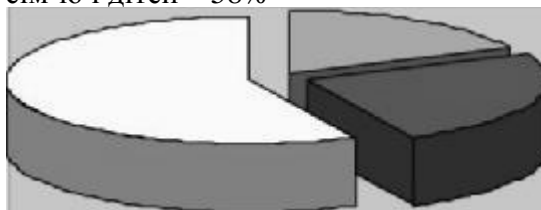
Як бачимо, в сучасній сім'ї значною мірою зберігається традиційний поділ ролей між чоловіками і жінками при веденні домашнього господарства. Однак намітилася тенденція до підвищення рівня спільного виконання домашніх робіт.

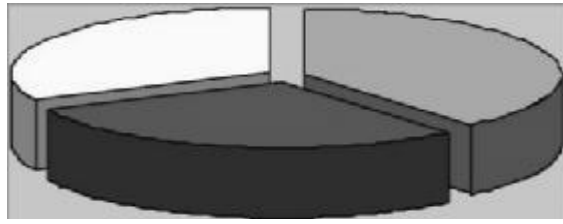
На запитання „Кого Ви хотіли б бачити керівником: чоловіка чи жінку?” 75% опитуваних відповіли, що чоловіка. Можливо це результат усталеного стереотипу про те, що жінка не може бути хорошим керівником. В даний час число жінок-керівників невелике: з 60 млн. зайнятих жінок лише 1,5 млн. керівників.

У повсякденній свідомості існують негативні стереотипи щодо працюючої жінки (нібито зайнятість жінок чинить негативний вплив на дітей, на відносини в сім'ї та ін.) Такі уявлення визначеною мірою формують почуття провини у працюючих жінок, перешкоджають професійній самореалізації. У зв'язку з чим респондентам було поставлено запитання: „Якщо жінка працює, чи робить це негативний вплив на сім'ю, дітей? ”. Відповіді розподілились наступним чином (див. рис.1 та 2):

Рис. 1. Розподіл відповідей серед дівчат

- негативний вплив на дітей – 24%
- негативний вплив на сім'ю – 18%
- не впливає негативно на сім'ю і дітей – 58%

- негативний вплив на дітей – 39%
- негативний вплив на сім'ю – 29%
- не впливає негативно на сім'ю і дітей – 32%

Рис. 2. Розподіл відповідей серед хлопців

Таким чином, даний стереотип не знаходить свого підтвердження серед дівчат, тому більшість (58%) вважають, що робота не чинить негативного впливу на сім'ю і дітей. Здається, що цей стереотип встановили чоловіки, щоб жінка, як і раніше не могла стати конкурентом чоловікам у кар'єрному та особистісному зростанні.

Висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Уведення в науковий обіг терміна „гендер” сприяло формуванню нового погляду на соціально-культурні відмінності між статями, акцентуванню уваги на зміну соціостатевих відносин у період трансформації суспільства, на процес виховання статей. Стать і гендер є гранями людської особистості, зі статтю пов'язані лише фізіологічні особливості, з гендером – психологічні, соціальні та культурні відмінності. Розмежування понять „стать” і „гендер” ставить за мету розділити біологічну та соціальну стать, останню з яких вважають обумовленою соціально-економічними, культурними та історичними чинниками.

2. Гендерні стереотипи конструюються у процесі соціалізації індивіда розподілом праці, системою гендерних ролей, сім'єю, ЗМІ. Фіксуючи на рівні свідомості прийняті суспільні норми, особистість має їх за взірць статевої поведінки і стає їх носієм. Розрізняють три групи гендерних стереотипів: стереотипи маскулінності / фемінінності, згідно з якими кожній статі приписуються певні психологічні якості; стереотипи, які закріплюють сімейні та професійні ролі відповідно до статі; сімейні – жінкам, професійні – чоловікам; стереотипи, пов'язані з відмінностями у змісті праці: інструментальна сфера – поле діяльності чоловіків, експресивна, як виконавча й обслуговуюча – поле діяльності жінок.

3. В даний час для більшості жінок (69%) і чоловіків (77%) пріоритетними залишаються одночасно робота і сім'я.

4. Результати опитування показали, що на ступінь згоди/незгоди респондентів з „природним” призначенням жінок впливають такі фактори, як стать, освіта, вид діяльності. Серед опитаних жінок (67%) майже в 2 рази більше, ніж серед чоловіків (32%), не згодних з

традиційним поглядом на призначення жінки. Чим вища освіта у респондентів, тим частіше вони висловлюють незгоду з думкою, що „жінка не повинна працювати, а її призначення – сім'я, чоловік, діти”. В даний час для чоловіків і жінок пріоритетними є одночасно сім'я і робота.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз усіх аспектів проблеми гендерної соціалізації молоді. Її складність, багатогранність і надзвичайна актуальність вимагає подальшого поглиблення змісту, вдосконалення засобів формування у молоді необхідних знань, якостей, розширення можливостей практичної соціально-виховної роботи в умовах навчання в школі та вищих закладах.

Список використаної літератури

1. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов / С. Бем // Пер. с англ. – М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. – 336 с. **2. Бех І. Д.** Виховання особистості: У 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 280 с. **3. Прозументик О. В.** Становление полового самосознания в старшем дошкольном возрасте: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. псих. наук: 19.00.07 / О. В. Прозументик. – М., 1999. – 18 с. **4. Великий тлумачний словник сучасної української мови:** 2500 слів і словосполучень / авт. проекту та гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с. **5. Клецина И. С.** Глоссарий [Электронный ресурс] / И. С. Клецина. – Режим доступа : <http://www.lib.vsu.ru/project/golossary.phtml>. **6. Клецина И. С.** Психология гендерных отношений: теория и практика / И. С. Клецина. – СПб. : Алетейя, 2004. – 408 с. **7. Говорун Т. В.** Соціалізація статі як фактор розвитку Я-концепції: дис.... д-ра. псих. наук: 19.00.07 / Тамара Василівна Говорун. – К., 2002. – 375 с. **8. Вихор С.** Підручники з історії для середніх і старших класів: гендерний аналіз / С. Вихор // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль. – 2005. – №1. – С. 71-74. **9. Говорун Т. В., Кікінежді О. М.** Гендерна психологія : навч. посіб. / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – К. : Академія, 2004. – 308 с. **10. Введение** в гендерне исследование. Ч. I: Учебное пособие / Под ред. И. А. Жеребкиной. – Харьков : ХЦГИ, 2001; СПб. : Алетейя, 2001. – 708 с.

Главацька О. Л. Статеворольові стереотипи як соціокультурна основа гендерної соціалізації молоді в сучасній сім'ї

У статті обґрунтовано актуальність проблеми статевого розвитку дитини, її статевої самосвідомості та гендерної соціалізації. Вказано, що пріоритетна роль у цьому процесі належить сім'ї, яка традиційно

розглядається як основний соціальний інститут первинної соціалізації індивіда. Подано розмежування понять „гендер” та „стать”.

Охарактеризовано статеворольові стереотипи та виявлено їх вплив на гендерну соціалізацію молоді в сім'ї.

Висвітлено результати проведеного опитування студентів 3-4 курсів Тернопільського національного університету ім. В.Гнатюка з метою розкриття змісту стереотипів про статусні позиції індивідів в контексті поділу чоловічих і жіночих соціальних ролей.

Виявлено, що статеворольові стереотипи конструюються у процесі соціалізації індивіда розподілом праці, системою гендерних ролей, сім'єю, ЗМІ. Фіксує на рівні свідомості прийняті суспільні норми, особистість має їх за взірць статевої поведінки і стає їх носієм.

Ключові слова: стать, гендер, гендерна соціалізація, статеворольові стереотипи, сім'я.

Главацкая О. Л. Полорольевые стереотипы как социокультурная основа гендерной социализации молодежи в современной семье

В статье обоснована актуальность проблемы полового развития ребенка, его полового самосознания и гендерной социализации. Указано, что приоритетная роль в этом процессе принадлежит семье, которая традиционно рассматривается как основной социальный институт первичной социализации индивида. Подано разграничение понятий „гендер” и „пол”.

Охарактеризованы полорольевые стереотипы и выявлены их влияние на гендерную социализацию молодежи в семье. Представлены результаты проведенного опроса студентов 3-4 курсов Тернопольского национального университета им. В. Гнатюка с целью раскрытия содержания стереотипов о статусных позициях индивидов в контексте разделения мужских и женских социальных ролей.

Виявлено, что полорольевые стереотипы конструированы в процессе социализации индивида разделением труда, системой гендерных ролей, семьей, СМИ. Фиксируя на уровне сознания принятые общественные нормы, личность имеет их образцом полового поведения и становится их носителем.

Ключевые слова: пол, гендер, гендерная социализация, полорольевые стереотипы, семья.

Hlavatska O. L. Statevorolovi Sociocultural Stereotypes As The Basis Of Gender Socialization Of Youth In Modern Family

In the article the relevance of the sexual development of children, her sexual identity and gender socialization. Indicated that primary role in this process belongs to a family that has traditionally been viewed as a basic social institution of primary socialization of the individual. Posted distinction between „gender” and „sex”.

The characteristic of gender stereotypes, including: 1) the stereotypes of masculinity/femininity, according to which each gender attributed certain psychological qualities, 2) stereotypes that perpetuate family and professional roles according to gender, family – women, professional – to men, and 3) stereotypes temperature linked to the differences in the work: instrumental field – the field of activities of men expressive as executive and maintenance work – scope of women 4) the stereotypes associated with attractiveness and benchmarks looks man and woman.

The influence of gender stereotypes on gender socialization of youth violence.

The results of the survey conducted by the students of 3-4 courses of Ternopil National University. V. Hnatyuka to demonstrate the content of stereotypes about the status position of individuals in the context of the separation of male and female social roles. We found that gender stereotypes are constructed in the process of socialization of the individual division of labor, the system of gender roles, family and the media. By fixing the level of consciousness accepted social norms, identity is a model of sexual behavior and getting their support.

Keywords: sex, gender, gender socialization, stereotypes statevorolovi family.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2014 р.

Прийнято до друку 28.02.2014 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Песоцька О. П.

УДК 364-787.34:305

Н. В. Маркова

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЖЕРТВАМИ НАСИЛЬСТВА НА ҐРУНТІ ГЕНДЕРУ

Україна, незалежність якої задекларована в Конституції, прагне стати гідним членом світової спільності. Але гідність держави багато в чому залежить від того, як вона охороняє права та свободи своїх громадян, піклується про їх здоров'я. Сьогодні насильство влади послабилось, але зросла „влада” насильства на вулицях наших міст і сіл. Отже, для того, щоб завоювати повагу у світі, нам необхідно навчитись поважати один одного у власному домі. Мета даної статті – вивчення особливостей соціальної роботи з жертвами насильства на ґрунті гендеру.

Серед вітчизняних дослідників проблеми варто відзначити М. Богачевську-Хом'як, І. Богословську, І. Голубєву, Н. Грицяк, Р. Губаня, В. Довженко, О. Іваницьку, Л.Кобелянську, Л. Кормич,